

Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 22.11.1985, sp. zn. Pls 2/85, Cpj 48/85, ECLI:CZ:NS:1985:PLS.2.1985.1

Číslo: 25/1986

Právní věta: K niektorým otázkam rozhodovania súdov o vydaní neoprávneného majetkového prospechu z nedostatočných zdrojov.

Soud: Nejvyšší soud ČSR

Datum rozhodnutí: 22.11.1985

Spisová značka: Pls 2/85, Cpj 48/85

Číslo rozhodnutí: 25

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Bezduvodné obohacení, Náhrada škody, Neoprávněný majetkový prospěch, Prokurátoři, Promlčení, Rozhodnutí soudu, Stát, Upozornění

Předpisy: 99/1963 Sb. § 35

§ 101

§ 107

§ 39

§ 415

§ 420

§ 421

§ 444

§ 451

§ 452

§ 453

§ 454

§ 456

§ 457

§ 458

§ 65 36/1964 Sb. § 2 40/1964 Sb. čl. VII

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

1. Nikto nemôže na úkor spoločnosti alebo občana získať neoprávnený majetkový prospech. Ak takýto prospech získa, musí ho vydať. Medzi jednotlivé druhy neoprávneného majetkového prospechu patrí aj prospech získaný z nedostatočných zdrojov. Majetok získaný z nedostatočných zdrojov nemôže požívať ochranu osobného vlastníctva.

Negatívne javy, ktoré ešte pretrvávajú v našej spoločnosti a na ktoré upozornil List Predsedníctva ÚV KSČ " K prehĺbeniu účinnosti boja proti porušovaniu zásad socialistickej zákonnosti, morálky a disciplíny", ako aj súbory opatrení vlád ČSSR, ČSR a SSR na predchádzanie neoprávnenému obohacovaniu a na zabezpečenie účinnejšieho postihu majetku a majetkového prospechu z nedostatočných zdrojov, treba v zmysle uvedených dokumentov chápať ako obchádzanie alebo porušovanie základných princípov platných v socialistickej spoločnosti.

Veci týkajúce sa vydania neoprávneného majetkového prospechu sú iba časťou celkového počtu vecí týkajúcich sa vydania neoprávneného majetkového prospechu. Treba sa preto zaoberať nielen skutkovou podstatou zodpovednosti za neoprávnený majetkový prospech získaný z týchto zdrojov (§ 452 O. z.), ale aj inými prípadmi získania neoprávneného majetkového prospechu.

Najčastejšie dochádza k získaniu majetkového prospechu z nedostatočných zdrojov rozkrádaním majetku v socialistickej vlastníctve. Ako ďalšie najčastejšie sa vyskytujúce zdroje tohoto prospechu sú krádeže a neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla, ale aj iné prípady, v ktorých možno neoprávnené získanie hodnôt posudzovať ako nedostatočné.

2. Občiansky zákonník 1) bližšie nevymedzuje, čo treba rozumieť pod pojmom nestatočný zdroj.

Za neoprávnený majetkový prospech získaný z nestatočných zdrojov treba považovať predovšetkým taký prospech, ktorý bol získaný protiprávnym konaním postihnutelným podľa konkrétnych právnych predpisov, predovšetkým podľa predpisov trestného práva. Najčastejšie sú prípady majetkového získaného trestným činom rozkrádania majetku v socialistickej vlastníctve, neoprávneného užívania vecí z majetku v socialistickej vlastníctve, úplatkárstva, krádeže a pod. 2) . Nemožno však vylúčiť ani prípady, keď určité konanie nebude naplňovať skutkovú podstatu trestného činu alebo prečinu alebo keď nebude z iných dôvodov trestne postihnutelné (napr. pre amnestiu), napriek tomu sa však bude javiť spôsob získania majetkového prospechu v priamom rozpore s pravidlami socialistickej spolunažívania. Aj v takýchto prípadoch bude treba považovať majetkový prospech za prospech získaný z nedostatočných zdrojov.

Zákaz získavať neoprávnený majetkový prospech vyplýva z ustanovení článku VII a § 415 O. z. a vzťahuje sa predovšetkým na všetky prípady, v ktorých k jeho získaniu dochádza v rozpore s konkrétnymi právnymi predpismi. Zmysel článku VII O. z. treba vidieť v tom, že ide o osobitý zákaz získavať majetkové prostriedky a hodnoty spôsobom, ktorý odporuje pravidlám socialistickej spolunažívania, teda ide o protiprávny spôsob nadobudnutia majetkových hodnôt.

Pri celkovom hodnotení nestatočnosti zdrojov treba mať na zreteli, že tu platí domnienka statočnosti zdroja majetkového prospechu, a preto nestatočnosť zdroja musí preukázať ten, kto sa domáha vydania neoprávneného majetkového prospechu na základe ustanovení § 451, § 452 a § 456 O. z.

Pokiaľ ide o otázku, akého skutkového charakteru boli prípady nestatočných zdrojov prerokované súdmi, možno jednoznačne odpovedať, že to boli predovšetkým rôzne formy špekulácie, predaj odcudzených vecí, úplatkárstvo a pod. V porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami sa vyskytli aj špekulácie s pôžičkami od štátnej sporiteľne. Išlo o spôsob obohacovania sa, ktorý spočíval v tom, že predavači obchodných organizácií vystavovali za úplatu občanom, ktorí uzavreli so Slovenskou štátnou sporiteľňou napr. manželskú alebo účelovú pôžičku, fingované potvrdenia o zakúpení tovaru, na základe ktorých potom Slovenská štátna sporiteľňa vystavila šeky, ktoré boli v predajniach vymenené za peniaze hotovosti.

Tak to bolo napr. vo veci sp. zn. 16 C 207/84 Obvodného súdu Bratislava 1, v ktorej súd celkom vyhovel návrhu prokurátora na pripadnutie plnenia podľa ustanovenia § 457 ods. 2 O. z., a to tak, že plnenie v sume 23 000,- Kčs, prijaté žalovanými manželmi, a plnenie v sume 500,- Kčs, prijaté

žalovanou vedúcou predajne, pripadajú štátu a žalovaní sú tieto sumy povinní zaplatiť čs. štátu na účet finančného odboru ObNV B. 1. Súd zistil, že žalovaní manželia uzavreli so Slovenskou štátnou sporiteľňou zmluvu o účelovej pôžičke na zakúpenie nábytku. Nábytok však nekúpili, ale vo februári 1983 im žalovaná vedúca predajne nábytku vyplatila sumu 23 000,- Kčs v hotovosti, za čo od nich prijala sumu 500,- Kčs. Žalovaní manželia boli uznaní vinnými z trestného činu poškodzovania cudzích práv a z trestného činu podplácania. Žalovaná vedúca predajne bola uznaná vinnou z trestného činu prijímania úplatku.

Z toho zistenia súd vyvodil, že právne úkony sú neplatné (§ 39 O. z.) a že takto došlo aj k získaniu neoprávneného majetkového prospechu z nestatočných zdrojov (§ 452 O. z.).

Na Obvodnom súde Bratislava 2 boli vydané právoplatné rozhodnutia v 16 veciach, v ktorých išlo o skutkový základ spočívajúci v tom, že vodiči motorových vozidiel socialistických organizácií v priebehu roka 1982 odpredávali pracovníkom čerpacích staníc n. p. B. poukážky na odber motorovej nafty, ktoré im boli zverené zamestnávateľskou organizáciou.

Vo veci sp. zn. 8 C 6/ú85 Obvodný súd Bratislava 2 správne vyhovel návrhu prokurátora a vyslovil, že suma 400,- Kčs, ktorú žalovaný prijal na základe neplatného právneho úkonu, pripadá čs. štátu a žalovaný je povinný túto sumu uhradiť čs. štátu na účet finančného odboru ObNV B. 2. Súd vychádzal zo zistenia, že žalovaný pracoval ako vodič motorového vozidla a odber pohonných hmôt pre motorové vozidlo uskutočňoval formou poukážok na odber motorovej nafty, ktoré mu vydávala zamestnávateľská organizácia. Z týchto zverených poukážok odpredal nezistenému pracovníkovi pri benzínovom čerpadle poukážky na odber 200 l motorovej nafty za 400,- Kčs. Súd svoje rozhodnutie odôvodnil v podstate tým, že išlo o neplatný právny úkon (§ 39 O. z.) a preto je návrh prokurátora podľa ustanovenia § 457 ods. 2 O. z. odôvodnený, lebo žalovaný si bol vedomý, že uskutočňuje neplatný právny úkon. Súd navyše poukázal na závery uverejnené pod č. 26/1975 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk s tým, že návrh prokurátora podľa ustanovenia § 457 ods. 2 O. z. nie je vylúčený v prípadoch, keď jeden z účastníkov neplatnej zmluvy disponoval cudzími vecami. niet dôvodu, aby od plnenia, ktoré má byť prikázané podľa ustanovenia § 457 2 O. z. štátu, bolo odpočítané to, čo bolo uhradené v rámci náhrady škody vlastníkovi veci, s ktorou sa neoprávnene disponovalo. Súd posúdil vec aj z hľadiska ustanovenia § 457 ods. 3 O. z. a rozhodol o pripadnutí celého plnenia, ktoré žalovaný neoprávnene získal.

Súdy posudzujú ako neoprávnený majetkový prospech získaný z nestatočných zdrojov najčastejšie prípady prospechu získaného z trestnej činnosti. Ojedinele sa však vyskytli aj prípady, v ktorých sa ako neoprávnený majetkový prospech z nestatočných zdrojov posudzoval prospech získaný inou než trestnou činnosťou, ktorá však odporuje pravidlám socialistického spolužitia (porov. čl. VI. a VII O. z.).

Napr. vo veci sp. zn. 7 C 1064/84 Okresného súdu v Trenčíne predmetom konania bolo vydanie neoprávneného majetkového prospechu, ktorý žalovaný získal zhotovovaním hrobiek na cintoríne bez povolenia, za čo prijal od občanov sumy v rôznej výške (8660,- Kčs, 9200,- Kčs, 5000,- Kčs a 3500,- Kčs). Prokurátor navrhol, aby súd vyslovil pripadnutie sumy 17 977,- Kčs štátu a zaviazal žalovaného na jej zaplatenie. Žalovaný odôvodňoval vykonávanie tejto činnosti jednak tým, že ju nerobila v mieste žiadna organizácia, ako aj snahou o prilepšenie rodine. Súd s odkazom na ustanovenie § 457 ods. 2 a 3 O. z. zhodnotil, že obžalovaný je nemajetný a má vyživovaciu povinnosť k piatim deťom a z toho dôvodu návrhu prokurátora vyhovel v dvoch tretinách.

Nestatočným zdrojom neoprávneného majetkového prospechu sú často prípady rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve, ďalej odplaty za rôzne nedovolené jazdy a práce (nákladnými autami, traktormi, buldozermi, nakladači, konským záprahom a pod.), krádeže, nedovolené podnikanie, zneužívanie socialistického podnikania, špekulácia, úplatkárstvo, ohrozenie devízového

hospodárstva, poškodzovanie spotrebiteľa a neoprávnené užívanie vecí v socialistickom vlastníctve.

Napr. vo veci sp. zn. 10 C 1181/84 Okresného súdu v Banskej Bystrici sa prokurátor domáhal, aby súd vyslovil, že suma 1510,- Kčs, ktorú žalovaný prijal na základe neplatného právneho úkonu, pripadá štátu, lebo žalovaný bol uznaný vinným z trestného činu rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve za odcudzenie opotrebovaných akumulátorových batérií v podniku H. P. v B., ktoré odpredal Zberným surovinám za 1510,- Kčs. Súd žalobe vyhovel a vyslovil, že plnenie na základe neplatného právneho úkonu pripadá štátu a zaviazal žalovaného zaplatiť štátu na účet finančného odboru ONV v B. B. sumu 1510,- Kčs.

Súdy posudzovali ako neoprávnený majetkový prospech z nestatočných zdrojov takisto plnenie v súvislosti s uzavretím neplatných zmlúv, prípadne plnenie z neplatného právneho úkonu.

Vo veci sp. zn. 17 C 912/84 Mestského súdu v Košiciach súd na návrh prokurátora vyslovil, že suma 241,40,- Kčs, prijatá žalovanou od podniku Klenoty na základe neplatnej zmluvy, týkajúcej sa predaja prsteňa, pripadá štátu. Žalovanú súčasne zaviazal zaplatiť na účet finančného odboru NV mesta K. 241,40,- Kčs. V odôvodnení súd poukázal na to, že žalovaná bola uznaná vinnou za úmyselný trestný čin, ktorý spáchala odcudzením rôznych vecí z cudzieho bytu; medzi odcudzenými vecami sa nachádzal aj prsteň, ktorý žalovaná predala podniku Klenoty.

3. Prakticky vo všetkých prerokovaných veciach sa nestatočnosť zdroja preukazuje na základe výsledkov predchádzajúceho trestného konania a dokladá sa právoplatným odsudzujúcim súdnym rozsudkom, vydaným v trestnom konaní. Iba v ojedinelých prípadoch súdy existenciu neoprávneného majetkového prospechu získaného z nestatočného zdroja skúmali inak než zo spisu o trestnom konaní.

Tak to bolo napr. vo veciach sp. zn. 6 C 323/83, 6 C 14/84 a 6 C 14/84 Okresného súdu v Galante, v ktorých išlo o vydanie neoprávneného majetkového prospechu získaného odcudzením a predajom umelých hnojív a maštalného hnoja; keďže prokurátor v prípravnom konaní postúpil vec zamestnávateľskej organizácii žalovaných na kárny postih, podkladom pre záver súdu boli vyšetrovacie spisy VB a nie odsudzujúci rozsudok v trestnom konaní.

Súdy neposudzujú ako neoprávnený majetkový prospech z nedostatočných zdrojov, ak niekto majetkový prospech získal napr. pri dovolenej a za istých okolností aj odmeniteľnej občianskej výpomoci.

Ak nie je preukázané protiprávne konanie žalovaného účastníka a tým aj nestatočnosť zdroja prijatého plnenia, súdy návrhy na vydanie neoprávneného majetkového prospechu zamietajú.

4. Činnosť obdobná svojím zameraním občianskej výpomoci (porov. ustanovenia § 384 až § 386 O. z.) bola základom neoprávneného prospechu iba v ojedinelých prípadoch.

Napr. vo veciach sp. zn. 7 C 192/83, 7 C 145/83, 7 C 146/83 a 7 C 40/85 Okresného súdu Bratislava-vidiek sa občania dohodli na vykonávaní určitých prác za odmenu. Prekročenie dovoleného rámca občianskej výpomoci spočívalo v súvislosti a nedovolenosti vykonaných prác. Vo všetkých prípadoch predchádzalo občianskemu súdnemu konaniu trestné konanie, v ktorých boli občania vykonávajúci práce odsúdení pre nedovolenú činnosť.

Občianska výpomoc nesmie byť zneužívaná na súkromnú zárobkovú činnosť a slúži neoprávneným ziskom; preto posudzovanie dohôd o občianskej výpomoci je potrebné nielen z hľadiska ustanovení § 384 a § 385 O. z., ale aj z hľadiska článkov VI a VII O. z.

Vo veci sp. zn. 6 C 78/85 Okresného súdu v Rimavskej Sobote súd rozhodol, že sumy 9000,- Kčs a

1100,- Kčs, prijaté žalovaným od dvoch osôb, pripadajú čs. štátu, a to na tom základe, že žalovaný v období rokov 1980 až 1984 vykonával bez povolenia národného výboru rôzne kamenárske práce a takto neoprávnene získal 19 280,- Kčs, lebo odmena prevyšovala hodnotu vykonanej práce, keď obsahovala aj réžiu a zisk, ktoré účtujú v takýchto prípadoch socialistické organizácie. Žalovaný bol inak za túto činnosť uznaný vinným z trestného činu nedovoleného podnikania.

Vo veci sp. zn. 34 C 256/84 Mestského súdu v Košiciach žalovaní v čase od septembra do novembra 1981 bez povolenia príslušného národného výboru vykonávali elektroinštalačné práce pre 35 osôb v ich garážových boxov. Za tieto práce prevzali sumu 30 300,- Kčs. Prokurátor navrhol, aby len suma 4000,- Kčs pripadla štátu a aby žalovaní boli zaviazaní zaplatiť každý po 1000,- Kčs; súd tomuto návrhu vyhovel.

5. Súdny nerozlišoval vždy medzi nárokom na náhradu škody a nárokom na vydanie neoprávneného majetkového prospechu.

Škoda sa chápe ako ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom – peniazmi. Takto vymedzená škoda je právne relevantnou škodou, t. j. jedným z predpokladov, na základe ktorých vzniká zodpovednostný vzťah. Spolu s touto škodou sa podľa občianskeho práva odškodňujú aj niektoré nemajetkové ujmy, ktoré boli spôsobené zásahom do osobnoprávných vzťahov poškodeného (vytrpené bolesti, sťaženie spoločenského uplatnenia, ktoré spočíva v obmedzení schopnosti vykonávať bežné životné úkony a v obmedzení možnosti uspokojovať životné a spoločenské potreby a plniť spoločenské povinnosti).

Naproti tomu neoprávnený majetkový prospech vzniká predovšetkým tak, že sa doterajší majetok obohateného rozmnoží o nové majetkové hodnoty; môže však spočívať aj v tom, že sa jeho doterajší majetok nezmenšil, hoci by k tomu inak došlo, keby bol obohatený plnil svoje povinnosti.

Ustanovenie § 451 O. z. ukladá iba všeobecne povinnosť vydať neoprávnený majetkový prospech, pričom až v ustanoveniach § 452 - § 454 O. z. sa uvádza, čo sa považuje za neoprávnený majetkový prospech. Súd má vo svojom rozhodnutí náležite zhodnotiť, prečo považuje vzťah vzniknutý medzi účastníkmi za vzťah z neoprávneného majetkového prospechu a pritom má uviesť aj to, pod ktorý z prípadov uvedených v ustanoveniach § 452, § 453 a § 454 O. z. zahrňuje posudzovaný prípad (porov. č. 55/1971, str. 339 a 340, č. 26/1975, str. 252 a nasl., a č. 1/1979, str. 61 a nasl., Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk). Súdny spravidla správne rozlišujú medzi nárokom na náhradu škody a nárokom na vydanie neoprávneného majetkového prospechu. pochybenia v tomto smere sú len ojedinelé.

Napr. vo veci sp. zn. 6 C 116/85 Okresného súdu v Topolčanoch žalobkyňa žiadala zaviazať žalovanú na zaplatenie sumy 7943,- Kčs z toho dôvodu, že žalovanej zverila svoju vkladnú knižku, pričom žalovaná bez jej súhlasu a vedomia vybrala z nej sumu 8000,- Kčs, ktorú si ponechala. Nárok žalobkyně bol súdom nesprávne hodnotený ako nárok na vydanie neoprávneného získaného majetkového prospechu podľa ustanovenia § 451 O. z.

Pokiaľ tomu, na čí úkor bol neoprávnený majetkový prospech získaný, vznikla škoda, môže sa domáhať jej náhrady, ak sú splnené predpoklady pre zodpovednosť za škodu. Vydania neoprávneného majetkového prospechu sa možno domáhať do tej výšky, do ktorej bo neoprávnený majetkový prospech na úkor oprávneného získaný. Ak ten, voči komu sa uplatňuje nárok na vydanie neoprávneného majetkového prospechu, už uhradil tomu, na čí úkor bol majetkový prospech získaný, vzniknutú škodu, má právo odpočítať si od majetkového prospechu, ktorý by mal vydať, sumu, ktorú už zaplatil z dôvodu náhrady škody. Nárok na vydanie neoprávneného majetkového prospechu možno však uplatniť iba v tom prípade, ak nie sú podmienky pre dosiahnutie rovnakého uspokojenia z dôvodu nároku na náhradu škody (porov. č. 1/1979, str. 79-80, Zbierky súdnych rozhodnutí a

stanovísk).

V tejto súvislosti možno uviesť vec sp. zn. 27 C 1068/82 Mestského súdu v Košiciach, v ktorej sa žalobcovia ako podieloví spoluvlastníci domu domáhali proti žalovanému náhrady škody na tom základe, že žalovaný vybúral z ich domu a odviezol 2000 tehál, výšku škody však neuviedli. Súd po vykonanom dokazovaní zaviazal žalovaného zaplatiť žalobcom sumu 1086,- Kčs, keď bol toho názoru, že žalovaný získal neoprávnený majetkový prospech; v odôvodnení poukázal na ustanovenia § 451, § 452 a § 458 ods. 1 O. z.

V konkrétnej veci mal súd posúdiť nárok žalobcov podľa príslušných ustanovení Občianskeho zákonníku o náhrade škody a nie podľa ustanovení o neoprávnenom majetkovom prospechu.

6. Pre vznik záväzku na vydanie neoprávneného majetkového prospechu sa zásadne nevyžaduje, aby takýto prospech bol získaný zavineným protiprávnym úkonom. Podľa ustanovenia § 451 O. z. musí ten, kto na úkor občana alebo organizácie neoprávnene získa majetkový prospech, tento prospech vydať. Znenie citovaného ustanovenia svedčí o tom, že zodpovednosť za neoprávnene získaný majetkový prospech, ktorý sa musí vydať, vzniká bez zreteľa na zavinenie.

7. Ustanovenie § 458 O. z. určuje spôsob a rozsah povinnosti toho, kto neoprávnene získal majetkový prospech, a to tak, že sa musí vydať všetko, čo bolo neoprávnene získané. Rozhodujúce pritom je to, o čo sa nadobúdateľ obohatil v čase získania neoprávneného majetkového prospechu, bez ohľadu na to, či medzičasom, keď sa uplatnil nárok na vydanie neoprávneného majetkového prospechu, došlo k zníženiu prospechu, k jeho spotrebovaniu, k zničeniu či k jeho prevedeniu na inú osobu a pod. Z prieskumu vyplýva poznatok, že súdy správne vychádzajú z vyslovenej zásady, keď zaväzujú žalovaných, aby zaplatili tomu, na čí úkor získali neoprávnený majetkový prospech, takto nadobudnuté finančné hodnoty (peniaze), ako aj hodnoty, o ktoré sa žalovaní obohatili. Hodnotu neoprávnene získaného majetkového prospechu u súdy zásadne vyčíslujú podľa rozsahu v čase jeho získania. Za smerodajné kritérium súdy považujú pôvodný vznik a nie pretrvávanie neoprávneného majetkového prospechu.

Pri zisťovaní výšky získaného neoprávneného majetkového prospechu z nedostatočných zdrojov súdy vychádzajú jednak z výsledkov trestného konania a jednak skúmajú jeho výšku aj inými dôkaznými prostriedkami (napr. výsluchom svedkov).

Napr. vo veci sp. zn. 9 C 936/84 Okresného súdu v Trenčíne, v ktorej bola predmetom konania žaloba žalobcu proti žalovanému o vydanie neoprávneného majetkového prospechu získaného zaplatením vyššej sumy za vyhotovenie hrobky, ako bola hodnota vykonaného diela, žalovaný prijal na vyhodnotenie tejto hrobky zálohu 8000,- Kčs; výšku ním vytvorenej hodnoty skúmal súd už v trestnom konaní za pomoci znalca a aj v občianskom súdnom konaní súd za pomoci znalca zistil hodnotu žalovaným vytvoreného diela vo výške 2794,- Kčs; iba v sume 5206,- Kčs prevyšujúcej túto hodnotu žalobe vyhovel.

8. Ak bola zdrojom neoprávneného majetkového prospechu z nedostatočných zdrojov trestná činnosť, pre ktorú bolo vedené proti páchatelovi trestné konanie, súdy pri hodnotení charakteru neoprávneného majetkového prospechu prevažne vychádzajú z výsledkov trestného konania (a to nielen s prihliadnutím na viazanosť v občianskom súdnom konaní výsledkami trestného konania v zmysle ustanovenia § 135 ods. 1 O. s. p.); v prípade potreby však samy dopĺňajú zistené skutočnosti.

Vo veci sp. zn. 8 C 1242/84 Okresného súdu v Banskej Bystrici uplatnil okresný prokurátor proti žalovanému nárok na pripadnutie štátu súm 4900,- Kčs, 370,- Kčs a 200,- Kčs, ktoré žalovaný prijal od troch osôb na základe neplatných zmlúv tak, že dvom z nich predal veci pochádzajúce z trestnej činnosti a od tretej vylákal sumu 200,- Kčs pod zámienkou, že tieto peniaze potrebuje jeho syn na

zaplatenie úhrady v pohostinstve. Za tieto svoje činy bol žalovaný trestne stíhaný vo veci sp. zn. 3 T 97/83 Okresného súdu v Banskej Bystrici. Súd v tomto konaní vychádzal pri rozhodovaní z výsledkov trestného konania a zaviazal žalovaného zaplatiť čs. štátu na účet ONV v B. B. sumu 5470,- Kčs.

9. Nárok štátu na vydanie neoprávneného majetkového prospechu získaného z nestatočných zdrojov v zmysle ustanovenia § 456, veta druhá, O. z. sa uplatňuje v prípadoch, keď ho žalovaní získali protiprávnou činnosťou na úkor neznámych občanov. K jeho získaniu pritom došlo napr. nedovolenou domácou výrobou rôznych predmetov a ich predajom na verejnosti alebo zneužitím predajne socialistickej organizácie na predaj vlastného tovaru a jeho predražovanie.

Napr. vo veci sp. zn. 11 C 214/85 Okresného súdu v Trenčíne okresný prokurátor s poukazom na ustanovenie § 452 O. z. podal za Čs. štát - ONV v T. proti žalovanej žalobu o vydanie neoprávneného majetkového prospechu v sume 170,- Kčs, ktorý žalobkyňa získala na úkor neznámych osôb tak, že bez povolenia národného výboru na verejnosti predávala doma vyrobené cukrovinky (cumle a fajky). Súd prvého stupňa žalobe vyhovel; vec správne posúdil ako neoprávnený majetkový prospech získaný z nestatočných zdrojov v zmysle ustanovenia § 452 O. z., v spojení s ustanovením § 456 O. z., s tým, že tento neoprávnený majetkový prospech bol získaný na úkor osôb, ktoré nemožno zistiť.

Neoprávnený majetkový prospech sa musí vydať tomu, na úkor koho bol získaný. Týmto oprávneným subjektom môže byť občan, organizácia alebo aj štát.

Ak nemožno postihnúť osobu zistiť, musí sa v zmysle ustanovenia § 456, veta druhá, O. z. neoprávnený majetkový prospech vydať štátu. Účelom tohto ustanovenia teda nie je napraviť ujmu, ktorá vznikla u postihnutého, ale len odčerpať neoprávnené získaný majetkový prospech, lebo jeho ponechanie povinnému by bolo v rozpore s článkom VII zásad občianskoprávných vzťahov, zakotvených v Občianskom zákonníku.

V zmysle ustanovenia § 456, veta druhá, O. z. je štát už priamo zo zákona bez ďalšieho legitimovaný na to, aby sa návrhom domáhal vydania neoprávneného majetkového prospechu získaného na úkor neznámeho subjektu. Najvyšší súd SSR už skôr poukázal 3) na to, že táto možnosť na odňatie neoprávneného majetkového prospechu tomu, kto sa ním obohatil, sa dostatočne nevyužíva. To sa podstatne nezmenilo ani v súčasnosti. Národné výbory nepodávajú návrhy na vydanie neoprávneného majetkového prospechu v zmysle ustanovenia § 456 veta druhá, O. z. za štát a iba v niektorých veciach podávajú v mene štátu návrhy prokurátorovi.

Vo veci sp. zn. 11 C 214/85 Okresného súdu v Trenčíne uplatnil okresný prokurátor v mene Čs. štátu - ONV v T. proti žalovanej nárok na zaplatenie 170,- Kčs, ktoré získala ako neoprávnený majetkový prospech nepovolenou domácou výrobou cukrovínok a ich predajom neznámym a nezisteným osobám; za toto konanie bola stíhaná a uznaná vinnou z prečinu proti záujmom socialistickeho hospodárstva v zmysle ustanovenia § 2 písm. c) zákona č. 150/1969 Zb. Súd tejto žalobe o vydanie neoprávneného majetkového prospechu v celom rozsahu vyhovel.

Vo veci sp. zn. 10 C 1404/84 Okresného súdu v Trnave uplatnil okresný prokurátor menom Čs. štátu - ONV v T. (ako navrhovateľa) nárok na vydanie neoprávneného majetkového prospechu, ktorý žalovaný získal vykonávaním kupliarstva tak, že za dohovorený pohlavný styk s inými osobami vyberal od žien odmenu.

Vo veci sp. zn. 4 C 1047/82 Okresného súdu v Žiari nad Hronom okresný prokurátor v mene Čs. štátu - ONV v Ž. uplatnil proti žalovanému s poukazom na ustanovenie § 456, veta druhá, O. z. žalobu o zaplatenie 2600,- Kčs; túto sumu získal žalovaný zakúpením 26000 kusov žuvačiek po 0,90,- Kčs a ich predajom po 1,- Kčs za kus. Súd žalobe správne vyhovel, lebo osoby, ktoré žuvačky od žalovaného kupovali, neboli zistené. pri právnom posúdení veci však nesprávne vychádzal iba z ustanovenia §

456 O. z., toto ustanovenie určuje už iba dôsledky vznikajúce z neoprávneného majetkového prospechu; existenciu tohto prospechu bolo preto treba konštatovať s poukazom na ustanovenie § 452 O. z. s konkrétnym uvedením, že ide o neoprávnený majetkový prospech získaný z nestatočných zdrojov.

Základným poslaním ustanovenia § 456, veta druhá, O. z. je odčerpať neoprávnený majetkový prospech, ktorý povinný získal na úkor nezistených osôb. Naproti tomu ustanovenie § 457 ods. 2 O. z. dáva oprávnenie prokurátorovi vo vlastnom mene podať súdu návrh, aby vyslovil, že plnenie z neplatného právneho úkonu prijaté tým, kto takto vedome porušil zákon, pripadne štátu. Rozdiel medzi týmito ustanoveniami § 456, veta druhá, O. z. a § 457 ods. 2 O. z. nie je ešte dostatočne jasný a súdy sa dopúšťajú pochybení v právnom posúdení týchto nárokov.

Ustanovenie § 457 ods. 2 O. z. je občianskoprávna sankcia, ktorej cieľom nie je náprava hospodárskych a právne neodôvodnených zásahov do majetkových práv (reparácia), ale ktorá má predovšetkým represívny charakter. tento charakter malo ustanovenie § 457 ods. 2, 3 O. z. už v čase pred novelizáciou Občianskeho zákonníka (uskutočnenou zákonom č. 131/1982 Zb.) a nestratilo ho ani po novelizácii. Novelizáciou bol dopad tejto sankcie ešte rozšírený tak, že ju možno uplatniť nielen na plnenie prijaté z neplatnej zmluvy, ale vôbec z neplatného právneho úkonu (§ 39 O. z.), ak týmto plnením bol vedome porušený zákon.

Prokurátor, ktorý je zmocnený na uplatnenie sankcie podľa ustanovenia § 457 ods. 2 O. z., tu nepodáva návrh na začatie konania v zmysle ustanovenia § 35 ods. 1 O. s. p., lebo nejde o právo, ktoré by mohlo uplatniť niektorý z účastníkov hmotnoprávneho vzťahu, ako to zákon predpokladá pri návrhu na začatie konania podľa ustanovenia § 35 ods. 1 O. s. p. Ako nositeľ hmotného práva podáva prokurátor návrh vo vlastnom mene a nie je v tomto prípade ani zástupcom štátu, ani toho orgánu, ktorému sa má plnenie odovzdať. V tomto konaní je teda prokurátor navrhovateľom, i keď nestráca ani svoje postavenie strážcu socialistickej zákonnosti. Medzi návrhmi prokurátorov na sankciu v zmysle ustanovenia § 457 ods. 2 O. z. zaujímajú značnú časť práve prípady, keď jeden z účastníkov neplatného právneho úkonu disponoval cudzími vecami, napr. predával odcudzené veci, použil k prácam na súkromné účely pre iné osoby získaných rozkrádaním na pracovisku a pod.

10. Právo na vydanie neoprávneného majetkového prospechu, ako aj právo prokurátora uplatniť nárok na pripadnutie plnenia štátu prijatého z neplatného právneho úkonu tým, kto vedome porušil zákon, sú majetkové práva a podliehajú premlčaniu.

S prihliadnutím na rozdielny charakter týchto nárokov upravuje Občiansky zákonník 4) osobitným spôsobom aj podmienky ich premlčania.

Pre premlčanie na vydanie neoprávneného majetkového prospechu stanoví Občiansky zákonník v ustanovení § 107 kombinované premlčacie doby, a to subjektívnu, ktorá je dvojročná, a objektívnu, ktorú nemožno prekročiť, hoci by ešte boli podmienky pre plynutie subjektívnej premlčacej doby, a ktorej dĺžka je určená rozdielne podľa charakteru získania neoprávneného majetkového prospechu. V prípade, že bol neoprávnený majetkový prospech získaný bez úmyselného konania, jej dĺžka je tri roky a ak bol taký prospech získaný úmyselne, určil Občiansky zákonník jej dĺžku v rozsahu desať rokov. Aj uplynutie lehôt je stanovené odlišne a aj ich plynutie a skončenia nie sú na sebe závislé. osobitne je upravený aj začiatok plynutia týchto premlčacích dôb. Pre začiatok behu subjektívnej premlčacej doby sa vyžaduje skutočná, nie iba predpokladaná vedomosť oprávneného o tom, že na jeho úkor bol získaný neoprávnený majetkový prospech a kto ho získal. Pritom nie je rozhodujúce, že oprávnený sa mohol o získaní tohoto prospechu na jeho úkor dozvedieť pri vynaložení potrebnej starostlivosti prípadne aj skôr. Naproti tomu plynutie objektívnej premlčacej doby je upravené bez akejkoľvek závislosti na subjektívnej vedomosti oprávneného o neoprávnenom majetkovom prospechu získanom na jeho úkor; v zmysle ustanovenia § 107 ods. 2 O. z. plynú odo dňa, keď k

neoprávnenému majetkovému prospechu došlo.

Účelom ustanovenia § 457 ods. 2 O. z. je postihnúť majetkovou sankciou občana, ktorý vedome porušil zákon prijatím plnenia z neplatného právneho úkonu. Preto neplatí pre jeho premlčanie ustanovenie § 107 O.z., ale ustanovenie § 101 O. z., v zmysle ktorého trojročná premlčacia doba začína plynúť akonáhle sa právo mohlo vykonať po prvý raz. Ide teda o objektívne upravenú premlčaciu dobu, nezávislú na subjektívnej vedomosti o práve; pre jej začiatok je rozhodujúce, kedy bolo prijaté plnenie, ktorého pripadnutie štátu prokurátor navrhuje. Teda aj po zmene ustanovenia § 457 ods. 2 O. z., vykonanej zákonom č. 131/1982 Zb., právo prokurátora na podanie návrhu podľa tohto ustanovenia sa z hľadiska premlčania (začiatok plynutia premlčaciej doby, ako aj jej dĺžka) posudzuje rovnako ako pred touto novelou (porov. rozhodnutie uverejnené pod č. 81/1970 Zbierky súdnych rozhodnutí).

Súdy pri rozhodovaní o návrhoch prokurátora na pripadnutie plnenia rešpektujú uvedené výkladové zásady a iba ojedinele dochádza k pochybeniam.

Vo veci sp. zn. 6 C 247/82 Okresného súdu v Nitre uplatnil okresný prokurátor návrhom podaným 26. 10. 1982 nárok na pripadnutie plnenia štátu, ktoré odporca získal nedovolenou výrobou a predajom drevených krížov v období od začiatku roku 1978 do konca roku 1980. Súd si nepovšimol možnosti premlčania časti uplatneného nároku a odporcu v zmysle ustanovenia § 5 O. s. p. nepoučil o možnosti namietať premlčanie. Až v odvolacom konaní na námietku premlčania vznesenú odporcom odvolací súd zmenil rozsudok súdu prvého stupňa a v rozsahu premlčania návrh zamietol.

Naproti tomu správne postupoval ten istý súd vo veci sp. zn. 15 C 59/84, v ktorej okresný prokurátor návrhom došlým súdu 12. 3. 1984 uplatnil nárok na pripadnutie štátu sumy 24 000,- Kčs získanej odporcami ako odmenu za vykonávanie maliarskej a natieračské práce v období od júla do augusta 1975,. Súd na námietku premlčania vznesenú odporcami návrh správne zamietol.

K pochybeniu došlo vo veci sp. zn. 9 C 1065/84 Okresného súdu v Trenčíne, v ktorej došiel návrh súdu 25. 9. 1984 a v ktorej predmetom konania bol návrh okresného prokurátora proti odporkyňi na pripadnutie plnenia štátu získaného odporkyňou nepovoleným ubytovaním osôb vo svojom rodinnom dome za obdobie od začiatku roku 1981 do apríla 1984. Hoci sa javila časť nároku za obdobie od januára do augusta 1981 ako premlčaná a odporkyňa aj vznesla námietku premlčania „časti nároku najmä za rok 1980“, súd prvého stupňa si túto námietku nepovšimol a neupresnil, odporkyňu v zmysle ustanovenia § 5 O. s. p. nepoučil a ani na premlčanie uvedenej časti uplatneného nároku pri rozhodovaní neprihliadol.

11. Súdy dôsledne rešpektujú naliehavý záujem socialistickej spoločnosti na odčerpaní získaného majetkového prospechu. Napriek vysokej spoločenskej dôležitosti rozhodovania súdov na tomto úseku súdneho konania sú však rozsudky súdov často veľmi stručné; aj keď sú vecne správne, ich odôvodnenia nie sú vždy dostatočne presvedčivé a nezaoberajú sa dostatočne rozborom zistených skutkových okolností v záujme výchovného pôsobenia. Popri uvedení zistených skutkových okolností a všeobecného konštatovania, že ide o neoprávnený majetkový prospech, súdy citujú spravidla len ustanovenia § 451, § 457 ods. 2 a 3 a § 39 O. z., prípadne § 452 a § 456 O. z., ale bez podrobnejšieho odôvodnenia ich použitia. Iba zriedkavo zdôrazňujú nestatočnosť zdroja získaného neoprávneného majetkového prospechu a ak aj v právnom odôvodnení citujú ustanovenie § 452 O. z., nezdôraznia, o ktorých z druhov neoprávneného majetkového prospechu upravených v tomto ustanovení ide.

Ak plnenie spočívalo vo výkonoch, je potrebné za základ pre určenie peňažnej náhrady z platných cenových predpisov tak, ako by ju vyúčtovala táto organizácia, ak by urobila konkrétne výkony.

Nepresvedčivo bola stanovená výška náhradného peňažného plnenia vo veciach sp. zn. 11 C 173/84,

11 C 174/84, 11 C 175/84 a ďalších Okresného súdu v Liptovskom Mikuláši, v ktorých predmetom konania bola náhrada za neoprávnené používanie koní štátnych lesov na rôzne práce pre súkromné účely, keď sa v rozhodnutiach výška neoprávneného majetkového prospechu uvádzala rôznymi sumami od 50,- Kčs do 200,- Kčs bez bližšieho zdôvodnenia.

12. V prevažnej väčšine preskúmaných vecí bolo získanie neoprávneného majetkového prospechu z nestatočných zdrojov súčasne aj trestnou činnosťou. Príčiny jeho vzniku boli preto v podstate zistené už v trestnom konaní a výsledky týchto zistení boli občianskom súdnom konaní konštatované. Ani pri vykonaní dokazovania súdy spravidla nezisťovali príčiny, ktoré umožnili získanie neoprávneného majetkového prospechu, hoci sa to s prihliadnutím na zistený skutkový stav javilo potrebné, a ani v odôvodnení svojich rozsudkov sa nimi nezaoberali.

Vo veci sp. zn. 9 C 27/85 Okresného súdu v Trenčíne uplatnil okresný prokurátor proti odporcom nárok na pripadnutie štátu sumy 300,- Kčs, ktorú získali predajom dvoch kusov autobaterií odcudzených na pracovisku. Skutočnosť, že sa tak stalo, nebola medzi účastníkmi sporná a odporcovia boli za tento skutok aj kárne postihnutí. Príčiny, ktoré umožnili odporcom tieto batérie odcudziť, však súd prvého stupňa nezisťoval.

Ak súd zistí v činnosti orgánov, prípadne organizácií nedostatky, je v zmysle ustanovenia § 2 ods. 4 zákona č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov (v znení vyhlásenia pod č. 19/1970 Zb. a v znení zákona č. 29/1978 Zb.) a v zmysle ustanovení § 65 a § 66 O. s. p. jeho úlohou na tieto skutočnosti príslušné subjekty upozorniť. Orgány a organizácie sú povinné na tieto upozornenia odpovedať a oznámiť, čo urobili na odstránenie zistených nedostatkov.

Súdy však zistené nedostatky organizáciám nesignalizujú, aj keď by to bolo v niektorých prípadoch plne odôvodnené; treba si tu uvedomiť dôležitosť zákonnej úpravy zodpovednosti za neoprávnený majetkový prospech, spočívajúci na zásade vyjadrenej v článku VII zásad občianskoprávných vzťahov zakotvených v Občianskom zákonníku.

Napr. vo veci sp. zn. 8 C 70/85 Okresného súdu v Lučenci bolo zistené, že odporcovia odcudzili z nezabezpečeného provizórneho skladu opravárenského podniku zvärací prístroj v hodnote 6280,- Kčs, ktorý potom obratom predali za 1000,- Kčs. Jeho odcudzenie pritom umožnila skutočnosť, že socialistická organizácia nezabezpečila riadnu ochranu takto uskladneného majetku v socialistickom vlastníctve; na túto skutočnosť však súd organizáciu neupozornil.

* * *

Pri rozhodovaní súdov o nárokoch na vydanie neoprávneného majetkového prospechu je preto potrebné, aby súdy vychádzali najmä z toho, že:

1. Zodpovednosť za neoprávnený majetkový prospech získaný z nestatočných zdrojov nie je viazaná na zavinenie toho, kto takto neoprávnený majetkový prospech získal, ale že ide o zodpovednosť bez zreteľa na zavinenie;
2. nestatočnosť zdroja neoprávneného majetkového prospechu musí byť vždy preukázaná;
3. dôslednejšie treba rozlišovať zodpovednosť za vydanie neoprávneného majetkového prospechu od zodpovednosti za spôsobenú škodu;
4. dôslednejšie treba rozlišovať nároky opierajúce sa o ustanovenie § 456, veta druhá, O. z. od nárokov uplatnených prokurátorom v zmysle ustanovenia § 457 ods. 2 O. z.;
5. v odôvodnení rozhodnutí sa treba zaoberať aj príčinami vzniku neoprávneného majetkového

prospechu z nestatočných zdrojov a zistenie príčiny treba podľa úvahy využiť na upozornenie v zmysle ustanovení § 65 a § 66 O. s. p. a v zmysle ustanovenia § 2 ods. 4 zákona č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov (v znení vyhlásenom pod č. 19/1970 Zb. a v znení zákona č. 29/1978 Zb.).

Poznámky pod čarou:

- 1) zákon č. 40/1964 Zb. (ktorého úplne znenie so zmenami a doplnkami bolo vyhlásené pod č. 70/1983 Zb.)
- 2) Porov. aj č. 26/1975 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk (str. 255).
- 3) Pozri č. 1/1979 Zbierky súdnych rozhodnutí a stanovísk, str. 72.
- 4) zákon č. 40/1984 Zb. (ktorého úplné znenie so zmenami a doplnkami bolo vyhlásené pod č. 70/1983 Zb.)